

Niet ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is...

Onderzoeksverslag naar het onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Meesterstuk in het kader van opleiding Master Sen
Remedial Teaching
Begeleid door: Piet Koppejan

Sylvia Verlinden
Studentennummer: 2154546
Juni 2011

Voorwoord

Voor de opleiding remedial teacher wordt verwacht dat in het tweede jaar een meesterstuk geschreven wordt. En wat is dan interessant?? Voor de school moet het iets toevoegen en zelf wil ik er ook wel wijzer van worden. Hoe vind ik een onderwerp?

De intern begeleider op school heeft twee keer een onderzoek gedaan naar hoogbegaafdheid bij kleuters en de leerkrachtvaardigheden van de kleuterleerkrachten. Een vervolg hierop zou een verrijking zijn voor school en voor mij.

Ik ben me gaan verdiepen in literatuur met betrekking tot hoogbegaafdheid. En gaande weg het lezen van de literatuur is mijn interesse uit gegaan naar hoogbegaafde onderpresteerders.

Vorig schooljaar heb ik een leerling uit de bovenbouw, doorgetoetst om te kijken waar zij met de leerstof van de bovenbouw zit. Bij een capaciteiten onderzoek, door een extern bureau, is bij dit kind een IQ boven de 130 vastgesteld, hoogintelligent! Of is het kind hoogbegaafd? Uit het leerlingvolgsysteem komen andere (lees mindere) resultaten naar boven. Het sociaal-emotionele welzijn van het kind baart zorgen. Wat is hier aan de hand? De resultaten zouden boven gemiddeld mogen zijn. Maar niets is minder waar. Is hier sprake van een absolute of relatieve onderpresteerder? (Drent en Van Gerven 2009).

Was het beter met het kind gegaan als ze in de kleuterklas al als hoogbegaafd 'ontdekt' was? Zou zij zijn gaan zingen zoals ze gebekt is?

Door het kind een meisje te laten zijn en haar Mees te noemen kom ik tot de volgende titel voor mijn onderzoek:

Niet ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is....

Wat zou het fijn zijn om alle vogeltjes de mogelijkheid te geven te laten zingen zoals ze gebekt zijn....

Samenvatting

Vorig schooljaar heb ik Mees leren kennen. Een kind in de bovenbouw met een hoog IQ. Hoogintelligent of hoogbegaafd? Er was echter een klein probleempje. Wat er in zat kwam er niet echt uit. Voordat deze diagnose bekend was, vroeg men zich eerder af: Zit Mees hier wel goed? Mees blijkt een onderpresteerder. Hierdoor is mijn interesse gewekt.

Met deze interesse ben ik op zoek gegaan naar literatuur. Mijn enige ervaring met een onderpresterend kind is met Mees in dit onderzoek. Ik heb echter maar een paar keer met haar gewerkt in de vorm van toetsen. Wel wat lastig als het theoretische kader over de praktijk, de theorie en mezelf moet gaan.

Een logische volgende stap voor mij was dus de kennis van de leerkrachten van de kleuterbouw in kaart te brengen, om zicht te krijgen op de eventuele onderpresteerders bij ons op school. Om zicht te krijgen op de kennis van leerkrachten is er een vragenlijst onder collega's van de kleuterbouw uitgedeeld. Vanuit de respons op deze vragenlijst heb ik conclusies getrokken en aanbevelingen naar de school gedaan.

De belangrijkste conclusie die ik uit het hele proces heb gehaald is dat er geen kant en klare oplossing voor het probleem onderpresteren bestaat. Het is echter wel belangrijk dat school met ouders en vice versa blijft communiceren en dat beiden elkaar serieus blijven nemen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
Inhoudsopgave	4
1 Inleiding	6
1.1 Context van het onderzoek	6
1.2 Doel van het onderzoek	6
1.3 Relevantie van het onderzoek voor mijzelf, mijn praktijk en theorie	6
1.4 De onderzoeksvraag	7
2 Ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid	8
2.1 Wanneer spreken we van hoogbegaafdheid	8
2.2 Herkennen van hoogbegaafde kinderen	9
2.3 De school	10
2.4 Intelligentie	10
2.5 Mogelijke gevolgen van onderpresteren	11
2.6 Schoolproblemen	12
2.7 Ontwikkelingstheoretische uitgangspunten	13
2.8 Driehoek praktijk, theorie en ik... ..	14
3 Opzet van het onderzoek	16
3.1 Onderzoeksvorm	16
3.2 Onderzoeksomgeving	16
3.3 Uitvoering onderzoek	16
3.4 Betrouwbaarheid, validatie en triangulatie van de onderzoekopzet	17
3.5 Ethiek	17
4 Inzicht in de kennis van de kleuter leerkrachten	18
4.1 Zicht op kennis	18
5 Kennis in zicht	21
5.1 De vraag	21
5.2 Mijn conclusies	21
5.3 Mijn aanbevelingen	22
6 Evaluatie	23
6.1 Het onderzoek	23

6.2	Mijn onderzoek	24
7	Nawoord	26
8	Literatuurlijst	27
8.1	Boeken	27
8.2	Websites	28
	Bijlage 1	29
	Bijlage 2	34
	Bijlage 3	36
	Bijlage 4	37

1 Inleiding

1.1 Context van het onderzoek

Afgelopen jaar heb ik Mees in de bovenbouw doorgetoetst, omdat Mees na extern capaciteitenonderzoek hoogbegaafd bleek. In de schoolresultaten is dit nooit eerder naar voren gekomen. Mees heeft sociaal-emotionele en leerproblemen vertoond. Dit jaar gaat het beter met haar. Uit dit externe onderzoek is gebleken dat Mees een typische onderpresteerder is. Dit onderpresteren is ergens ontstaan, maar daarvan geeft het onderzoek geen indicatie. Hierdoor is mijn nieuwsgierigheid gewekt en heb ik besloten om mijn meesterstuk te schrijven over oorzaken of aanleiding van onderpresteren. Specifiek wil ik mij richten op onderzoek naar onderpresteren van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Uit de literatuur (D'hondt & Van Rossen, 2008, Van Gerven en Drent, 2009) blijkt dat onderpresteren al bij kleuters kan ontstaan, en ervaren wordt als een ernstig probleem voor zowel het kind als de omgeving, ben ik mijn onderzoek begonnen bij het kleuteronderwijs.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van mijn onderzoek is om een bijdrage te leveren aan het signaleren en vervolgens begeleiden van onderpresterende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong naar hun zone van naaste ontwikkeling. Dit lijkt een contradictie maar niet is minder waar.

1.3 Relevantie van het onderzoek voor mijzelf, mijn praktijk en theorie

Voor mij is het interessant omdat ik wil weten of ik onderpresterende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kan signaleren, om te helpen voorkomen dat zij in hun latere schoolcarrière in de problemen komen.

Voor de praktijk is het van belang omdat er op mijn onderzoeksschool nog geen protocol is voor deze doelgroep. Een dergelijk protocol is gewenst om tegemoet te komen aan de toenemende vraag van de overheid om de zorg te verbreden.

In de literatuur, wordt weinig over onderpresterende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong geschreven. Daar staat tegenover dat er meer bekend is over de algemene kenmerken van onderpresteerders. Met basisontwikkeling (Janssen-Vos, 2003) en ontwikkelingsgericht onderwijs, zoals op mijn onderzoeksschool in de kleuterbouw gehanteerd

wordt, zou het in theorie niet mogelijk zijn dat er onderpresterende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn. Dit omdat er vanuit basisontwikkeling altijd binnen de zone van de naaste ontwikkeling gewerkt wordt (D'hondt & Van Rossen, 2008). Ik kom hier in het theoretisch kader op terug. De praktijk wijst echter uit dat er wel degelijk onderpresterende kleuters zijn en er onderpresterende hoogbegaafde kinderen in de midden- en bovenbouw zitten.

1.4 De onderzoeksvraag

Ik onderzoek het mogelijk onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong omdat ik wil weten hoe ik dit kan signaleren ten einde deze kleuters te kunnen begeleiden naar hun zone van naaste ontwikkeling zodat hen de mogelijkheid geboden wordt hun aangeboren talenten en persoonlijkheid optimaal te ontwikkelen.

2 Ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid

In dit hoofdstuk ga ik in op de theorie rondom hoogbegaafdheid. Wat is een ontwikkelingsvoorsprong. Wat is onderpresteren en wat kunnen de eventuele gevolgen zijn?

De theorie zegt dat signaleren van onderpresterende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong een complexe aangelegenheid is. Voor de collega's van de kleuterbouw van mijn onderzoeksschool lijkt het minder complex te zijn. Ik wijd dit vooral aan hun ervaring. Niet iedere kleuter laat werkelijk zien waar zijn zone van de naaste ontwikkeling is. Ik heb die ervaring nog niet en voor mij is deze theorie nog moeilijk binnen de praktijk toe te passen. Om deze kinderen te herkennen zal ik meer ervaring moeten hebben en verwacht ik dat de theorie mij daarbij behulpzaam zal zijn.

Toepassing van de theorie gaat voor mij samen op met ervaring opdoen. In beide wil ik me bekwamen om die onderpresteerders te signaleren en ze naar hun zone van de naaste ontwikkeling te begeleiden.

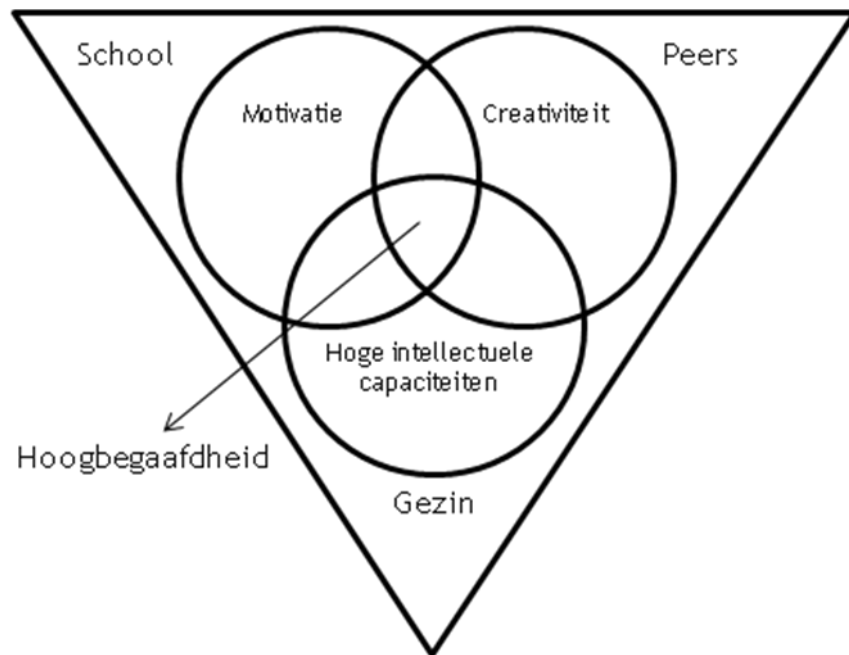
2.1 Wanneer spreken we van hoogbegaafdheid.

Een hoogbegaafde is een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij schept plezier in creëren. (Kooijman, 2008)

Het eerste waar mensen aan denken bij een hoogbegaafd kind, is een kind dat slim is en geen uitleg van de juf of meester nodig heeft omdat het kind het toch al kan of weet. Een 'nerd', liefst met bril en motorisch onhandig.

Van Dale noemt hoogbegaafd: uitzonderlijk intelligent. Vanuit de literatuur komt een bredere definitie naar voren.

Het model van Mönks en Renzulli laat zien dat er naast een hoge intelligentie nog meer factoren belangrijk zijn om te kunnen spreken van hoogbegaafdheid.

Figuur 1. Meerfactoren model hoogbegaafdheid Renzulli/Mönks

Het triadisch model (Fig. 1) van Renzulli (1975) laat zien dat hoogbegaafdheid drie aspecten met zich meebrengt: Motivatie, creativiteit (divergent denken) en hoge intellectuele capaciteiten. Mönks (1985) voegde hier de zogenaamde omgevingsfactoren gezin, school en peers (ontwikkelingsgelijken) aan toe. De omgevingsfactoren zijn van invloed op de mate waarin motivatie, creativiteit en intellectuele capaciteiten ontwikkeld worden. Pas bij een goed samenspel van deze zes genoemde factoren kan hoogbegaafdheid zich ontwikkelen, respectievelijk realiseren in de vorm van bijzondere prestaties. (Drent, Van Gerven, 2009)

2.2 Herkennen van hoogbegaafde kinderen

Er zijn geen duidelijke, algemene gedragskenmerken die al bij baby's als aanwijzing voor hoogbegaafdheid kunnen gelden (Kinderen en slim zijn, Annet Welling, 2005).

Een kleuter/peuterleerling met een sterke ontwikkelingsvoorsprong is een kind die opvalt door een of meer van de volgende kenmerken:

- Vroege ontwikkeling van getalbegrip, eigen manier van rekenen: leidt soms tot problemen op school omdat de eigen manier afwijkt van de standaardmanier om sommen op te lossen;
- Heeft sterk geheugen;
- Heeft sterke concentratie;

- Heeft specifieke interesse op een bepaald terrein (gedurende langere tijd);
- Bedenkt creatieve oplossingen voor bepaalde problemen;
- Leert zichzelf lezen en rekenen;
- Is nieuwsgierig, stelt vragen, is opmerkzaam, observeert;
- Is betrokken, neemt initiatieven;
- Is onderzoekend, experimenteert, ontwerpt;
- Heeft een rijke fantasie;
- Is oorspronkelijk;
- Is onafhankelijk;
- Kan logisch denken, ziet relaties, verbanden, grotere patronen.

2.3 De school

Dit jaar is op mijn onderzoeksschool het 'dit ben ik'-formulier aangepast. Dit is het inschrijfformulier voor nieuwe kleuters. Het inschrijf formulier (Bijlage 1) is meer gespecificeerd. Hierin komen veel vragen voor die ook terug te vinden zijn in het 'SiDi R protocol' (De Bruin, Kuiper, 2005). Om kinderen op school op te sporen waarbij het vermoeden van hoogbegaafdheid bestaat wordt gebruik gemaakt van DHH, Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (Drent, Van Gerven). De leerkrachten op school zijn op de hoogte van een eventuele ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters. Diverse studiemiddagen zijn aan het onderwerp hoogbegaafdheid besteed, ook al is het herkennen van een eventuele onderpresterende kleuter met een ontwikkeling niet voor iedereen even eenduidig.

2.4 Intelligentie

Testen van een kleuter met vermeende ontwikkelingsvoorsprong op hoogbegaafdheid is niet nodig en ook niet wenselijk,, omdat hoogbegaafdheid pas na de kleutertijd (vanaf 6 jaar) kan worden aangetoond. Tot die tijd spreken we hooguit over kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Het is wel een vereiste om de instromende kleuters te screenen, binnen de eerste drie maanden! Na drie maanden heeft er namelijk al aanpassingsgedrag plaatsgevonden. Dat aanpassingsgedrag bemoeilijkt de observatie en dus het signaleren van mogelijke oorzaken van onderpresteren (www.choochem.nl).

Drent en Van Gerven (2009) beschrijven dat het vaststellen van het intelligentieniveau (IQ) bij jonge kinderen niet altijd betrouwbaar is. Daarbij is de voorspellende waarde van de meting nog beperkt. Daarmee wordt bedoeld dat er wel kan worden vastgesteld of een heel jong kind een ontwikkelingsvoorsprong heeft, maar dat nog niet met enige betrouwbaarheid kan worden

vastgesteld of het kind deze voorsprong ten opzichte van zijn leeftijdsgenootjes ook zal weten te behouden. Dit heeft te maken met de ontwikkeling die kinderen tot ongeveer 6 jaar in sprongen doorlopen. Drent en Van Gerven geven als tweede moeilijkheid aan dat zeer jonge kinderen nog onvoorspelbaar zijn in hun reacties. Een derde factor die de betrouwbaarheid van de meting beïnvloedt is de lichamelijke ontwikkeling van het jonge kind. Er zijn kinderen waarbij de cognitieve ontwikkeling nu eenmaal niet gelijk oploopt met de lichamelijke ontwikkeling. Zo'n kind kan zich bij meer complexe opgaven mentaal prima voorstellen wat de oplossing is en wat hij moet doen, maar wordt dan soms door zijn motoriek belemmerd om de handeling even nauwkeurig te verrichten als vereist. Hierdoor kan het kind gedemotiveerd raken. Komt dit vaak voor bij een test dan haakt het kind wellicht af en geeft de test geen eerlijk beeld van de capaciteiten van het kind. De vierde factor is de omgeving waar het kind opgroeit. Groeien kinderen op in een hoog communicatief milieu dan zullen zij veelal een voorsprong ontwikkelen op kinderen uit een lager milieu.

Naarmate een kind ouder wordt gaan omgevingsfactoren een belangrijkere rol in zijn/haar leven spelen. Daardoor wordt in zekere zin de invloed van de toevalsfactoren van het nest waarin een kind wordt geboren, of de plaats in de kindertijd, minder groot. Dit heeft tot gevolg dat het meten van de intelligentie van het kind betrouwbaarder wordt.

2.5 Mogelijke gevolgen van onderpresteren

Lang niet alle leerlingen, hoogbegaafd of met een ontwikkelingsvoorsprong, komen op school tot hoge prestaties. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Voor dit onderzoek is van belang dat het onderpresteren bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kan worden aangetoond en inzichtelijk wordt.

Als we onderpresteren kort en bondig willen definiëren dan zeggen we: 'onderpresteren is het langdurig minder presteren dan op grond van iemands capaciteiten verwacht zou mogen worden' (Kaufmann, 1991).

Ook een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong blijft een kind met dezelfde emotionele behoefte en dezelfde ontwikkelingsproblemen als elk 'ander' kind die door de verschillende fasen van peuter tot volwassene gaat (D'hondt & Van Rossen, 2008). Het gevaar bestaat dat zo'n kind nu eens 'onderschat' en dan weer 'overschat' wordt.

Onderschatting kan komen doordat een kind steeds zijn tempo moet afremmen, dat er te weinig variatie in de breedte is en diepgang in de leerstof mist, zodat het zich gaat vervelen en een enorme weerzin ontwikkelt tegenover school.

Wie voortdurend onderschat wordt en ‘op zijn honger blijft zitten’, gaat op den duur de les verstoren of sluit zich af. Verveling is de grootste vijand van de motivatie en doodt op den duur de zin in leren. Het kind kan zich nog lange tijd handhaven in de klas maar op den duur zijn de gaten zo groot dat ze nauwelijks nog gedicht kunnen worden.

Dit verschijnsel kan leiden tot ernstige vormen van onderpresteren en laat zich soms pas zien in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs. Deze problemen ontwikkelen zich aanvankelijk onopvallend.

Hoe vroeger deze problemen opgevangen kunnen worden, hoe makkelijker ernstige schade kan worden voorkomen.

Als ouders en leerkrachten voortdurend té hoge verwachtingen van een kind hebben en steeds te veel eisen, kan een kind een remmende faalangst ontwikkelen. Deze faalangst kan leiden tot onzekerheid, geremdheid in sociaal contact, minderwaardigheidsgevoelens, perfectionisme et cetera.

Het is daarom erg belangrijk dat men beseft dat de ‘hoogbegaafde’ helemaal geen ‘wonderkind’ of een klein ‘genie’ is. Het is doodeenvoudig een normaal kind dat niet alleen bijzonder intelligent is maar ook zeer nieuwsgierig, zich op jonge leeftijd met veel toewijding toelegt op bepaalde interessegebieden, zeer gemotiveerd is en een exceptioneel doorzettingsvermogen heeft. Hierdoor ‘kan’ het kind veel sneller en met meer inzicht en diepgang veel meer leren dan de meerderheid van zijn leeftijdgenoten (D’hondt & Van Rossen, 2008).

2.6 Schoolproblemen

De eerste schoolproblemen kondigen zich vaak in de kleuterklas al aan. Geen puzzel is moeilijk genoeg. De meeste spelletjes hebben zij zeer snel geleerd en deze worden bij herhaling vervelend en flauw gevonden. Liedjes, gedichtjes en verhaaltjes kennen zij zeer vlug uit hun hoofd. In al wat aangeboden wordt, zit geen enkele uitdaging meer en niets is moeilijk genoeg. Voortdurend vragen zij iets om te leren.

In groep 3 dreigt het allemaal nog erger te worden. Lezen en rekenen hebben zij zichzelf al aangeleerd. En dan duikt er weer een enorme verveling op. Antwoorden op de vragen van de juf mag niet meer want dat remt de andere kinderen! Aan herhaling heeft een hoogbegaafde een enorme hekel en dat is wat er eindeloos gebeurt op school.

Dan beginnen de problemen pas echt want de kans bestaat dat de hoogbegaafde vanuit deze constante verveling allerlei gedragsproblemen ontwikkelt. Sommigen worden moeilijk, brutaal en agressief in de klas. En hier reageren de klasgenootjes weer op. Al snel krijgen zij het

etiket opgeplakt van ‘vervelend’ kind. Op langere termijn geeft dit weer aanleiding tot moeilijkheden op sociaal gebied.

Andere hoogbegaafden kunnen minder spectaculair reageren. Als gevolg van hun creativiteit kunnen zij zich goed ‘alleen’ bezig houden. Verveling kan ook opgevangen worden door alleen nog intens bezig te zijn met eigen gedachten, dromen en fantasiespelen. Het gevaar bestaat dat het isolement steeds groter wordt en de verstrooidheid waarmee het kind dan reageert kan dan weer aanleiding zijn voor plagen en spotten. Verstrooidheid kan inderdaad lachwekkend zijn en er samen met het kind een grapje over maken is beslist onschadelijk, zolang dat lachen maar geen uitlachen wordt.

Als de hoogbegaafden ouder worden kunnen zij in hun verdere schoolcarrière vaak slachtoffer worden van pesterijen door klasgenoten. Dit kan het gevolg zijn van afgunst en/of door hun eigen houding. Die eigen houding is geleidelijk ontstaan. Vaak geven hoogbegaafden de voorkeur aan solitaire activiteiten met als gevolg dat zij na verloop van tijd vooral gebrek krijgen aan sociale vaardigheden. In het met anderen omgaan kan deze tekortkoming zich uiten in vechten met anderen en ruzie maken binnen de regels van het spel bij gebrek aan ervaring in omgaan met anderen (D’hondt & Van Rossen, 2008).

Uit onderzoek blijkt dat ongeveer 25% van de hoogbegaafden te kampen heeft met vrij ernstige problemen (o.a. karakter moeilijkheden, onderpresteren e.a.). Dit betekent niet dat de overige 75% geen moeilijkheden zou ondervinden.

Veel problemen bij hoogbegaafden vloeien voort uit het misverstand dat zij het alleen wel zullen rooien en dat zij vanwege hun capaciteiten zeker geen extra aandacht of begeleiding nodig hebben (D’hondt & Van Rossen, 2008).

2.7 Ontwikkelingstheoretische uitgangspunten

Frea Jansen-Vos (2003) beschrijft de inzichten die het mogelijk maken om vast te stellen hoe de ontwikkeling van een kind ondersteund en gestimuleerd kan worden. De belangrijkste kenmerken die mijns inziens hierin een rol spelen zijn:

- Ontwikkeling is geen ‘natuurlijk’ proces dat zich, los van externe invloeden, afspeelt. Kinderen zijn opvoedbaar en onderwijsbaar. Of ze het goed doen in hun persoonlijk leven en in hun schoolcarrière is voor een belangrijk deel afhankelijk van de volwassenen om hen heen. Volwassenen die hoge verwachtingen van kinderen hebben en zich voor hun welzijn en ontwikkeling inzetten.

- Een actief aandeel in de eigen ontwikkeling vormt een wezenlijke voorwaarde. Dit uit zich in het nemen van initiatieven, in betrokkenheid bij en deelname aan activiteiten die voor kinderen persoonlijk zinvol en ontwikkelingsbevorderend zijn.
- De zone van de naaste ontwikkeling is het aangrijpingspunt van ontwikkelings- en leerprocessen. Daaronder worden sociaal-culturele activiteiten verstaan waaraan een kind zinvol kan en wil deelnemen, maar dat nog niet op eigen kracht alleen kan. Met behulp van een ander is het kind in de zone van de naaste ontwikkeling tot meer in staat dan alleen.
- Het aandeel van volwassenen is van cruciaal belang. Zij zorgen voor een sensitieve en responsieve relatie en helpen kinderen bij activiteiten die zij nog niet op eigen kracht kunnen volbrengen. Vanuit de gezamenlijke activiteit van kind met meerwetende partners, ontstaan de mogelijkheden voor zelfstandige activiteiten (dat wil zeggen: activiteiten die het kind op eigen kracht kan verrichten).
- Ontwikkeling voltrekt zich aan de hand van activiteiten en motieven die in een bepaalde periode de overhand hebben en die leidend zijn in het ontwikkelingsproces. De spelactiviteit is aanvankelijk (vanaf twee à drie jaar) de leidende activiteit en gaat geleidelijk aan over in de bewuste leeractiviteit (zeven à acht jaar). Binnen de leidende activiteiten ontstaan de motieven en aanleidingen voor het verwerven van nieuwe handelingsmogelijkheden.
- Voor jonge kinderen bieden daarom spelactiviteiten de belangrijkste basis voor verdere ontwikkelings- en leerprocessen. De ontwikkeling van de spelactiviteit naar de bewuste leeractiviteit moet als een eenheid worden gezien die niet door grenzen in leeftijd of kalendertijd is op te delen.

(Volledige lijst van zone van de naaste ontwikkeling, bijlage 2)

2.8 Driehoek praktijk, theorie en ik...

Ik heb in mijn professionele loopbaan nog niet daadwerkelijk met hoogbegaafde onderpresteerders te maken gehad. De enige ervaring die ik met een hoogbegaafde onderpresteerder heb gehad is met Mees. Mees, uit het voorwoord, vertoonde vorig jaar thuis vooral emotionele problemen. Zo erg dat haar ouders zich grote zorgen maakten. De toenmalige leerkracht heeft heel wat gesprekken en e-mailverkeer met de ouders gehad. Ik heb deze informatie uit het schooldossier. Mees blijkt een meisje te zijn die zichzelf verwonderde over het feit dat men zei dat ze hoogbegaafd was. Dat hadden die mensen die haar getoetst hadden vast verkeerd ingezien.... Dit is een reden dat de casus Mees mij zo raakte!

Door me te verdiepen in de literatuur en daarop volgend in de gedragskenmerken van een hoogbegaafde onderpresteerder, kwam ik in de loop van dit onderzoek tevens tot de conclusie dat mijn eigen kind erg veel overeenkomsten met de gedragskenmerken van een onderpresteerder vertoonde. Dat mijn kind tot 10 kon tellen voor hij 2 jaar was en de meeste cijfers onder het tiental herkende voor hij 3 jaar was zei niets over zijn intelligentie maar alles over zijn interesse, dacht ik! Niets is minder waar. Onbedoeld heeft dit werkstuk dus een hele persoonlijke draai gekregen.

De reden dat ik aan dit onderwerp begonnen ben, is dat ik het onverteerbaar vond en vind dat een kind, als Mees, op een dergelijke jonge leeftijd al zo verdrietig en levensmoe is.

3 Opzet van het onderzoek

3.1 Onderzoeksvorm

Ik heb de opzet van mijn onderzoek laten aansluiten bij mijn praktijk in het onderwijs en die van mijn opleiding. De voornaamste reden hiervoor is dat ikzelf nogal “ervaringsgevoelig” ben en eerder de theorie in de praktijk herken dan de praktijk in de theorie. Mijn onderzoek is een survey onderzoek. Dit is een onderzoek gericht op de vraag hoe mensen ergens over denken, wat ze ergens van vinden, hoe ze handelen, wanneer en wat ze doen (Harinck, 2010). Dit betekent dat ik een vragenlijst (bijlage 3) voor mijn collega’s van de kleuterbouw heb gemaakt om inzicht te krijgen van hun kennis. De vragen heb ik zelf bedacht aan de hand van de literatuur en de ontwikkeling binnen school op het gebied van hoogbegaafdheid. Hierna heb ik de vragen besproken met de IB en aangepast. Ik heb de lijst met vragen aan 16 kleuterleerkrachten, 3 onderwijsassistentes en 1 intern begeleider gegeven. De respons is 9 leerkrachten 2 onderwijsassistentes, en 1 intern begeleider. Dit is een respons van 60%.

Vaak zijn de uitkomsten van een survey onderzoek generaliseerbaar. Dat wil zeggen dat je er vanuit mag gaan dat wat geldt voor de onderzochte groep, ook voor een vergelijkbare, niet-onderzochte groep zal gelden (Kallenberg, 2010).

Ik denk dat in dit onderzoek de uitkomsten van de kleuterleerkrachten op deze specifieke school wellicht zullen afwijken van een school in een minder fortuinlijke wijk van deze stad. Voor de leerkrachten van de midden- en bovenbouw binnen mijn onderzoekschool, zullen deze uitkomsten wel gelden.

3.2 Onderzoeksomgeving

Mijn onderzoek is uitgevoerd op een basisschool in een betere buurt in een middelgrote stad in Noord-Brabant. De populatie bestaat vooral uit kinderen van gezinnen met hoogopgeleide ouders. Deze ouders zijn mondig en betrokken bij het onderwijs. Verwacht mag worden dat het team van de onderbouw vakkundig is en betrokken bij de kinderen.

3.3 Uitvoering onderzoek

De antwoorden van de vragenlijst analyseer ik om de actuele kennis van de onderwijskrachten in kaart te brengen. Uit deze gegevens kan ik het eventuele te kort aan kennis, met betrekking tot het onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, bij de

leerkrachten registreren. Vanuit deze notatie kan ik conclusies trekken en aanbevelingen doen.

3.4 Betrouwbaarheid, validatie en triangulatie van de onderzoeksopzet

Betrouwbaarheid:

Een onderzoek is betrouwbaar wanneer het dezelfde resultaten oplevert als het op precies dezelfde manier wordt herhaald. De eenvoudigste manier om dit te testen is het onderzoeksinstrument nog een keer voor te leggen aan de onderzoeksgroep. (Kallenberg, 2010).

Ik kies voor een survey onderzoek onder leerkrachten van de kleuterbouw. Met name op de open vragen. Ik acht deze uitslagen echter betrouwbaar omdat het betrokken leerkrachten betreft die wellicht profijt van dit onderzoek kunnen hebben.

Validiteit:

De antwoorden op de vragen zijn valide omdat het reacties betreft van betrokken leerkrachten met ervaring van observeren van kleuters. De antwoorden op de vragen geven mij een beeld van de behoeften van deze groep.

Triangulatie:

De respondenten van de vragenlijst betreft drie verschillende functies. Het betreft leerkrachten, twee onderwijsassistentes en een intern begeleider. Daarnaast heb ik met de andere intern begeleider nog een gesprek gehad over de vragenlijst en over het onderwerp van het onderzoek.

3.5 Ethiek

Ik ben me bewust van de ethische aspecten binnen dit onderzoek. Ik heb gekozen om het kind in het voorwoord een willekeurige naam te geven zodat de titel sprekender zou zijn. Deze naam is volledig willekeurig gekozen. In mijn begeleidend schrijven bij de vragenlijst heb ik mijn collega's de garantie gegeven dat aan het invullen van de vragenlijst geen oordeel is verbonden. Daarbij zijn de vragenlijsten anoniem ingevuld. De gegevens worden enkel voor dit onderzoek gebruikt en wellicht voor de werkgroep hoogbegaafdheid op school.

4 Inzicht in de kennis van de kleuter leerkrachten

In dit hoofdstuk wordt de aanwezige kennis van leerkrachten met betrekking tot onderpresterende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong weergegeven.

4.1 Zicht op kennis

Om de kennis met betrekking tot een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in kaart te brengen heb ik een vragenlijst naar 16 leerkrachten van de kleuterbouw, 3 onderwijsassistentes en 1 intern begeleider uitgedaan. In totaal heb ik 12 lijsten terug gekregen, dat is 60%. Het onderzoek dat ik heb uitgevoerd onder de kleuterleerkrachten is een survey onderzoek, zoals in paragraaf 3.1 beschreven.

De antwoorden op de meest relevante vragen heb ik in grafiekjes weergegeven. Sommige vragen en antwoorden zijn samengevoegd in een grafiek omdat ze dan een beter te vergelijken zijn.

Vraag 3: Hoeveel jaar ben je werkzaam in de onderbouw?

De antwoorden variëren van 2 jaar tot 35 jaar. (Figuur 1)

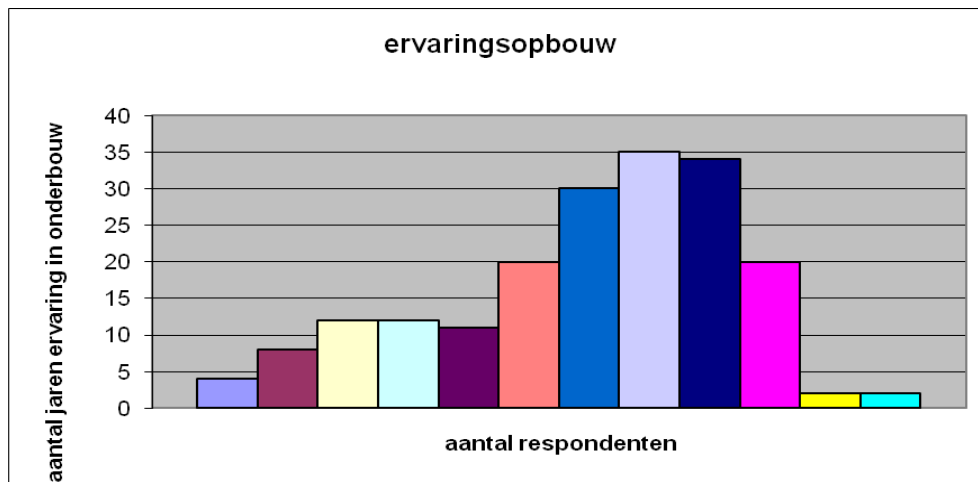

Fig. 1. Ervaring in de onderbouw

Vraag 5 : Hoe wist je dat het een ontwikkelingsvoorsprong was?

a, b en c: Had je hier informatie over van ouders, peuterspeelzaal/kinderdagverblijf of van jezelf? (figuur 2)

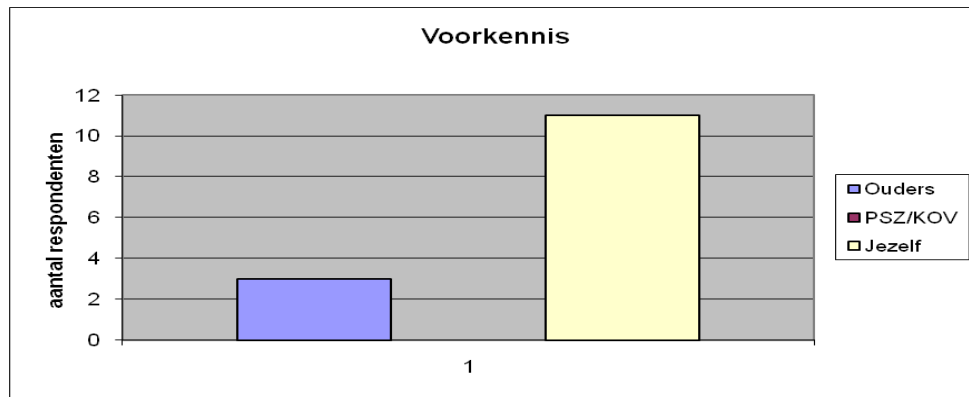

Fig. 2. Informatie van ouders, peuterspeelzaal/kinderdagverblijf, jezelf

Vraag 9 en vraag 10 A:

Er is een lijst om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te volgen.

Er is geen lijst voor onderpresterende kleuters.

Zou het verschil maken als dat zou bestaan?

Ervaar je onderpresteren bij een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong als een probleem?

(figuur 3)

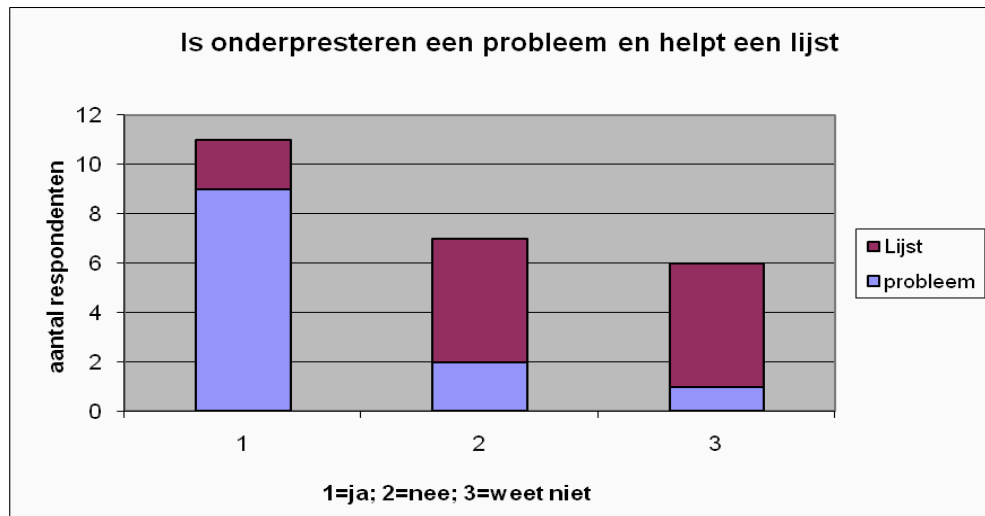

Fig. 3. Onderpresteren een probleem en helpt een lijst?

Vraag 11. Wat heb je nodig of zou jou kunnen helpen om deze eventuele onderpresteerders eerder te signaleren? (figuur 4)

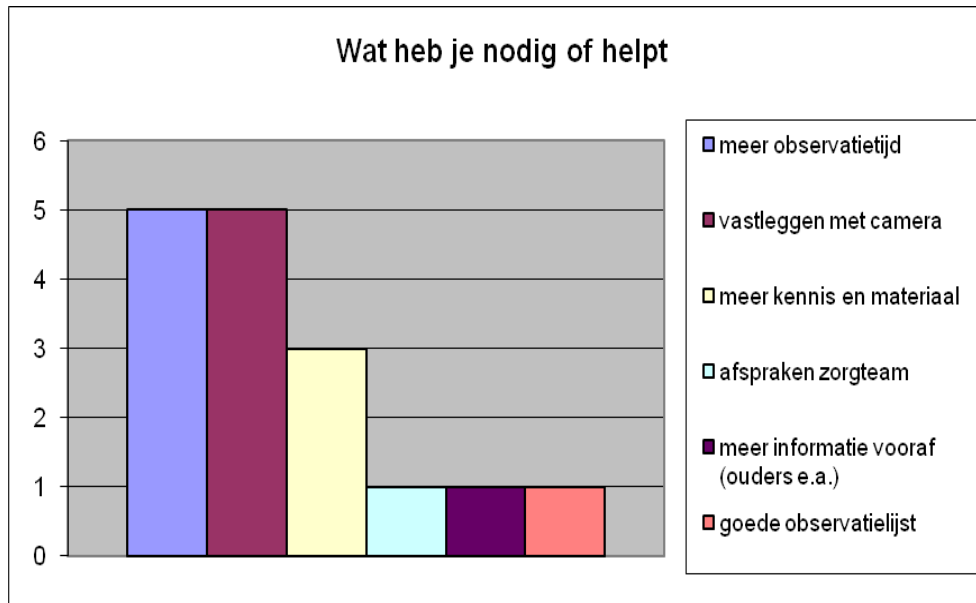

Fig. 4. Wat heb je nodig of helpt?

5 Kennis in zicht

5.1 De vraag

Mijn onderzoeksvraag: "Ik onderzoek het onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, omdat ik wil weten hoe ik dit kan signaleren, ten einde deze kleuters te kunnen begeleiden naar hun zone van naaste ontwikkeling, zodat hen de mogelijkheid geboden wordt hun aangeboren talenten en persoonlijkheid optimaal te ontwikkelen".

Uit mijn onderzoek blijkt dat in de meeste gevallen de kleuterleerkracht de eerste signalen van onderpresteren registreert. Een enkele keer leveren de ouders hierover voorkennis aan. Zie 4.1 figuur 2. De leerkrachten registreren deze signalen door observatie. Naast observatietijd spelen meerdere factoren een rol. Zie 4.1 figuur 4. Het antwoord op mijn vraag: hoe ik dit kan signaleren? is: De kleuters observeren aan de hand van een observatielijst. Aan de hand van de ingevulde lijst een gesprek met de kleuterleerkracht aangaan. Signaleringslijsten helpen bij het gericht observeren. (Lammers van Toorenborg, 2005)

5.2 Mijn conclusies

Uit de analyse van de antwoorden op mijn vragenlijst, trek ik de volgende conclusies:

1. De rol van de kleuterleerkrachten in het signaleren van onderpresteerders is onontbeerlijk.
2. Onderpresteren is een gedrag en dus vatbaar voor invloeden vanuit de omgeving.
3. Kennis en ervaring van leerkrachten zijn belangrijke instrumenten voor het signaleren van onderpresteerders, ook die met een ontwikkelingsvoorsprong.
4. De meeste leerkrachten vinden meer observatietijd noodzakelijk om beter zicht op onderpresteerders te krijgen.
5. Leerkrachten zien weinig verschil in onderpresteren bij meisjes of jongens.
6. Leerkrachten geven aan steun te willen van het zorgteam en observaties door videobeelden (om daar later meermalen naar terug te keren).
7. Ze willen meer relevante kennis met betrekking tot het onderwerp.
8. Er is weinig of geen informatie van het Kinderdagverblijf of van de Peuterspeelzaal beschikbaar over de prestaties van het kind.

9. Om onderpresteren te kunnen signaleren is gedragsanalyse van de kleuter nodig, vooral door gerichte observaties, maar videobeelden kunnen hierin prima ondersteuning geven. Vooral als de signalen niet zo duidelijk doorkomen.

5.3 Mijn aanbevelingen

Mijn aanbevelingen zijn voornamelijk gebaseerd op mijn conclusies, maar komen vanuit een bredere context. Deze context is mede gevormd door:

- De literatuurstudie;
- Mijn gesprekken met de IB-er en collega van de werkgroep HB, zij het in een andere context;
- Mijn zelfreflecties en gesprekken met collega's.

Mijn aanbevelingen:

- Belangrijke instrumenten voor het signaleren van onderpresteerders zijn de kennis en ervaring van de kleuterleerkrachten. Maak daar dus maximaal gebruik van, ook al gaat het in eerste instantie om nog niet veel meer dan intuïtie.
- Stel de kleuterleerkrachten in staat om gerichte observaties te doen, ook al betekent dat in de praktijk de inzet van een extra onderwijsassistent.
- Laat het zorgteam de kleuterleerkrachten ondersteunen door gebruik te maken van de observaties van de leerkrachten, zonodig met behulp van videobeelden (om daar later meermalen naar terug te keren).
- Het thema “onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong” op de onderwijs agenda zetten, zodat daar meer aandacht voor is, meer kennis daarover beschikbaar komt en leerkrachten vaker er op attent gemaakt worden.
- Het thema “onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong” uitdragen naar instanties en professionals die actief zijn in kinderopvang (VSO, BSO, kleuterspeelzaal), zodat de kennis daarover eerder wordt benut en gerichte observaties van kleuters voor dit doel eerder en vaker worden uitgevoerd.

6 Evaluatie

6.1 Het onderzoek

Terugkijkend op mijn onderzoek is mijn belangrijkste bevinding dat een relatieve buitenstaander - als ik - het onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong niet of niet goed kan signaleren. Dit is aan de leerkracht zelf. De leerkracht die veel tijd met het kind doorbrengt, en meer kennis heeft van zijn gedrag en meer ervaring heeft met hoe de kleuter zich in wisselde situaties gedraagt.

Door de kinderen in de groep nauwlettend te volgen en 'in kaart' te brengen kan hun ontwikkeling nauwkeurig geregistreerd worden. Voor eventuele vragen kunnen zij bij het zorgteam terecht. Het zorgteam zorgt dan dat er in de nodige informatie en feed back voorzien wordt.

Pas als het onderpresteren een hardnekkig probleem wordt en er gaan andere zaken spelen, wordt het tijd om meer overleg met de ouders te hebben. Een hardnekkig onderpresterend kind geeft niet altijd dezelfde signalen af. Dit zegt ook de literatuur. Als kinderen op school verschillend gedrag gaan vertonen dan thuis, is het van belang de zorgen van de ouders serieus te nemen.

De laatste jaren is hoogbegaafdheid op school een speerpunt. Om die reden is er een werkgroep Hoogbegaafdheid. Tevens zijn er al diverse interventies met betrekking tot het onderwerp hoogbegaafdheid gedaan. Het "dit-ben-ik formulier"¹ is daarop aangepast. Nu geeft dit al een beter beeld van kleuters als ze op school binnen komen. Echter, uit de antwoorden op mijn vragenlijst kwam naar voren dat er weinig of eigenlijk geen informatie van de peuterspeelzaal of van het kinderdagverblijf komt. Hier zou meer nadruk op gelegd moeten worden. Zie ook 5.3

Ik ben er achtergekomen dat het onmogelijk is, om na één keer een kind te observeren, te zien of het kind een *onderpresterende kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong* is. Mijn constatering wordt bevestigd door de literatuur (D'Hondt en Van Rossen, 2008). Daarbij komt dat uit het onderzoek blijkt dat de meeste leerkrachten hier vaak zelf achter komen, meestal met gebruik van eigen kennis en ervaring.

¹ Het inschrijfformulier voor nieuwe kleuters die naar school gaan die door ouders wordt ingevuld.

Achteraf had ik misschien eerder hun praktijkervaring in mijn onderzoek moeten betrekken. Ik ben immers vanaf het begin vooral in de literatuur gedoken. Die literatuur heeft mij geen directe antwoorden op mijn onderzoeksvraag gegeven. Toch ben ik nog meer literatuur gaan verslinden, op zoek naar antwoorden. Uiteindelijk heeft dit mijn theoretisch kader wel verder verrijkt, maar de antwoorden die ik zocht kwamen pas van de respons op mijn vragenlijst, de gesprekken met collega's en de zelfreflecties daarna.

Dit onderzoek heeft mij veel opgeleverd. Niet alleen inzicht in de verschillende antwoorden op mijn onderzoeksvraag, maar ook in mijn omgang met onze Felix. Zie 6.2

6.2 Mijn onderzoek

De intern begeleider op school heeft twee keer een onderzoek gedaan naar hoogbegaafdheid bij kleuters en de leerkrachtvaardigheden van de kleuterleerkrachten. Een vervolg hierop zou een verrijking zijn voor school en voor mij.

Ik ben me daarom gaan verdiepen in literatuur met betrekking tot hoogbegaafdheid. En gaande weg het lezen van de literatuur is mijn interesse uitgegaan naar hoogbegaafde onderpresteerders. Daarbij komt dat ik Mees uit de bovenbouw doorgetoetst heb, waarvan uit extern onderzoek blijkt dat ze een IQ van boven de 130 heeft, hoogintelligent! Of is Mees hoogbegaafd?

Na aanleiding van de casus Mees was ik vrijwel meteen geïnteresseerd in hoogbegaafdheid. Maar gaandeweg de literatuur werd ik gevangen door het fenomeen onderpresteren. Het leek een contradictie: Hoogbegaafd en toch niet kunnen presteren, wat naar aanleiding van het intelligentievermogen verwacht zou mogen worden.

Volgens Kolb had ik een redelijk gelijkmatig profiel met iets meer nadruk op een doener. Dit houdt voor mij in dat ik meteen actie wil ondernemen om het probleem op te lossen. Daarbij laat ik me graag sturen door mijn intuïtie.

In dit geval was mijn kennis met betrekking tot hoogbegaafdheid minimaal. Mijn actie was dus ook om me te gaan verdiepen in de literatuur met betrekking tot het onderwerp. Hoe meer ik heb gelezen hoe meer ik me bewust ben geworden dat onderpresteren dus al op hele jonge leeftijd kan ontstaan. En zich daarop volgend kan ontwikkelen tot een enorm probleem.

Van hieruit ontstond mijn interesse naar dit fenomeen bij hoogbegaafde kleuters. Ik dacht dat als ik me genoeg zou verdiepen in het onderwerp, ik er vanzelf dé oplossing uit zou filteren. Niets is minder waar. Ik kwam tot het besef: Hoe meer ik lees hoe minder ik weet! En ook wat ik nog allemaal wil lezen over het onderwerp. Ik kwam er ook achter dat er geen kant en klare

oplossing is, mede ook omdat er geen klant en klaar probleem bestaat: elk kind is anders en elke situatie is uniek!

Door me zo te verdiepen in de literatuur bleek ik toch meer een denker, volgens Kolb, januari 2011.

Ik heb mezelf een hele poos afgevraagd hoe ik kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, die behoorlijk aan het onderpresteren waren, moest ontdekken. Niet dus! Dat moet ik niet doen, dat moet ik dus aan de groepsleerkracht overlaten. Ik moet zorgen dat er informatie is en tijd om samen over een kind te praten en wellicht samen de videobeelden te bekijken.

Met het begin van mijn onderzoek en vooral tijdens het lezen van de literatuur zag ik ander gedrag bij mijn kind. Hij is altijd al eigenzinnig en origineel geweest, maar nu was het anders. Was hij anders of keek ik anders? Eerst viel me het gedrag thuis op en niet veel later werden we uitgenodigd op school. Gesprekken met zijn juffen volgden. Met Raymond, mijn man, en ons kind natuurlijk, zijn wij de molen van observeren en onderzoek ingegaan. Onlangs is gebleken dat mijn zoontje hoogbegaafd én een onderpresteerder blijkt te zijn! Hier wordt nu aan gewerkt. Hoe toevallig is toeval?

Met deze vaststelling vielen mijn vooroordelen en aannames in het niet!

Mijn gedachte dat het aan ouders zou liggen dat een kind onderpresteert kan ik voor mezelf niet meer staven. En of het aan de juf ligt weet ik ook niet meer zo zeker. En zelfs met mijn kennis als leerkracht en interesse in het onderwerp, wist ik het al helemaal niet!

Mijn onzekerheid hierin heeft er deels aan ten grondslag gelegen dat ik mijn onderzoek voor me uitgeschoven heb. Ik heb mezelf altijd graag laten leiden door mijn intuïtie. Ook in mijn rol als professional, als leerkracht voor de klas. De theorie is er wel, ik heb het ook gelezen en vaak naast me neer gelegd.

Nu niet meer! Ik zie verbanden, die er altijd al geweest zijn maar die ik nu kan refereren aan de theorie. Scheelt veel tijd, ook in uitleggen.

Wat ik lastig vind om te accepteren is dat onderpresteren een gedrag is wat op een bepaald moment ergens ontstaat en waar zelden met zekerheid een vinger achter te krijgen is. Ik zou wel graag meer aandacht voor het fenomeen onderpresteren willen krijgen omdat ik uit eigen ervaring weet dat het hele vervelende gevolgen voor het kind zelf en zijn omgeving kan hebben.

7 Nawoord

Ik bedank mijn ‘critical friends’ Jose, Inge en Piet Koppejan van de opleiding die mij van feedback hebben voorzien. Ik bedank mijn schoonzus Moniek voor feedback en nuttige adviezen.

Mijn speciale dank gaat uit naar mijn man Raymond, mijn kinderen Felix, Farah en mijn part time dochters Coco en Eva voor het eindeloos aanhoren van mijn verhalen over mijn onzekerheid en andere narigheid en het geduld dat ze voor mij wilden opbrengen. Ik bedank Felix extra omdat hij mij onbewust anders heeft leren kijken!

Ik dank de mensen met wie ik in allerlei contexten gesprekken heb gehad over het fenomeen onderpresteren en hoogbegaafdheid. Het onderwerp onderpresteren ben ik regelmatig tegengekomen. In gesprekken met vrienden, kennissen en bekenden. Met ouders langs het hockeyveld en op de tennisbaan. Gewoon in de kroeg of aan de rand van het schoolplein. Het is een onderwerp waarbij ouders nog een hoop boosheid zit... *had ik het maar geweten dan had ik er wat aan kunnen doen.*

Het niet gewenste gedrag van een kind hoeft niet meteen een gedragsprobleem te zijn. Het is vaak een roep om hulp! Daar zijn wij voor, ouders en leerkrachten, om te luisteren naar de vogeltjes die zo graag willen zingen.

Voor de toekomst zal ik me nog meer gaan verdiepen in hardnekkig onderpresteren van kinderen en op het gebied van hoogbegaafdheid. Of ik wil of niet. Ik wil als ouder als eerste mijn kind blijven volgen en als professional wil ik deze kennis graag delen met anderen.

En Mees? Mees zingt ondertussen weer een beetje. Nog niet zo hoog als een merel maar ze zingt wél!

8 Literatuurlijst

8.1 Boeken

D'hondt, Carl en Van Rossen, Hilde (2008) *Hoogbegaafde kinderen op school en thuis*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.

Drent, S. en Gerven, Van, E. (2009) *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*.

Assen: Van Gorkum

Gerven, Van, E. (2009). *Handboek hoogbegaafdheid*.

Assen: Van Gorkum

Harinck, Frits. (2010) *Basisprincipes praktijkonderzoek*.

Antwerpen - Apeldoorn: Garant

Janssen-Vos, Frea. (2003) *Basisontwikkeling in de onderbouw*.

Assen: Van Gorkum BV.

Lammers van Toorenburg, Wendy. (2005) *Hoogbegaaf, nou en?*

Samsara Uitgeverij.

Kallenberg, T. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*.

Baarn/Utrecht/Zutphen: Thieme Meulenhoff.

Kieboom, T. (2007). *Hoogbegaafd. Als je kind (g)een einstein is*.

Tielt: Lannoo nv

Rossum-Schaik van, S. (2008). *Gewoon slim of (hoog)begaafd? Een praktijkonderzoek naar leerkrachtvaardigheden met betrekking tot kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong*. Terheijden.

Rossum-Schaik van, S. (2009). *Hoogbegaafd...en dan? Een praktijkonderzoek naar leerkrachtvaardigheden met betrekking tot kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong*. Terheijden.

8.2 Websites

www.choochem.nl

www.hoogbegaafdvlaanderen.be

Bijlage 1

Entree formulier 'Dit ben ik'

Naam van het kind :
Geboorte datum :
Datum van invullen :
Ingevuld door :
Namen ouders / verzorgers :
Adres(sen) :
Telefoon thuis :

Graag het best passende antwoord aankruisen.

Medische gegevens

Is de zwangerschap normaal verlopen?	☐ nee*	☐ ja
Waren er bijzonderheden tijdens de baby/peuter tijd?	☐ nee	☐ ja*
Is er sprake van uitzonderlijke ziekte/aandoening?	☐ nee	☐ ja*
Heeft uw kind langdurig in het ziekenhuis gelegen?	☐ nee	☐ ja*
Is uw kind onder behandeling van een specialist (geweest)?	☐ nee	☐ ja*
Heeft uw kind last van allergieën?	☐ nee	☐ ja*
Gebruikt uw kind medicijnen?	☐ nee	☐ ja*
Is uw kind zindelijk?	☐ nee*	☐ ja
Heeft uw kind eetproblemen?	☐ nee	☐ ja*
Is er sprake van problemen bij het slapen?	☐ nee	☐ ja*
Heeft uw kind problemen met het zien/horen (gehad)?	☐ nee	☐ ja*
Heeft uw kind gekropen?	☐ nee*	☐ ja
Komen er bijzonderheden voor in de familie die belangrijk kunnen zijn voor school? Denk bv. Aan dyslexie, autisme e.d.	☐ nee	☐ ja*

Toelichting op de met sterretjes (*) gemarkeerde antwoorden

Levensgeschiedenis

Hoe was uw kind als baby en peuter

Relaties met broertjes en / of zusjes. Plaats in de kinderrij.

Bijzondere gebeurtenissen zoals geboorte in het gezin, ziekte, ziekenhuisopname, scheiding ouders, verhuizing, sterfgeval

Persoonlijkheidsgegevens

Als u uw kind omschrijft, welke van de onderstaande kenmerken passen dan het beste bij hem/haar?

☐ rustig	☐ druk	☐ zelfstandig	☐ afhankelijk
☐ gesloten	☐ spontaan	☐ driftig	☐ Beweeglijk
☐ onzeker	☐ geduldig	☐ impulsief	☐ bescheiden
☐ vraagt veel aandacht	☐ dromerig	☐ maakt zich snel druk	☐ afwachtend
☐ zeker van zichzelf	☐ somber*	☐ zet zich snel ergens overheen*	☐ vrolijk
☐ angstig	☐ ondernemend	☐ nieuwsgierig	

Toelichting op de met sterretjes (*) gemarkeerde antwoorden

Zelfstandigheid en zelfredzaamheid

Kan uw kind

O zelf eten	O zich wassen	O zich aankleden
O zijn billen afvegen	O zijn jas dicht doen	O zichzelf vermaken
O het eigen speelgoed opruimen		

Sociale vaardigheden

Per uitspraak zijn er drie antwoordmogelijkheden: ja (de uitspraak gaat meestal op voor uw kind)
Soms (de uitspraak is soms van toepassing)
Nee (de uitspraak past niet bij uw kind)

Mijn kind	J	S	N	Mijn kind:	J	S	N
Speelt vaak met andere kinderen				Komt voor zichzelf op			
Heeft vaak ruzie				Vraagt hulp als dat nodig is			
Helpt vaak andere kinderen				Vertelt spontaan over gebeurtenissen en activiteiten			

Toelichting:

Bezigheden van uw kind

Per antwoord zijn er drie antwoordmogelijkheden: Vaak
Wel eens
Nooit

Zet een kruisje in de desbetreffende kolom

Mijn kindis veel bezig met:	J	S	N	Mijn kindis veel bezig met:	J	S	N
• Rennen, fietsen, hollen				• Gezelschapsspelletjes			
• Televisie kijken				• Fantasiëspel, rollenspel			
• Bouwen met blokken, Lego, K'nex				• Bekijken van een prentenboek			
• Puzzelen, denkspelletjes				• Luisteren naar een verhaal			
• Computer spelletjes				• Knippen, plakken, kleuren			
• Speciale interesse nl.:				• Liedjes zingen, naar muziek luisteren			
• _____							
• _____							

Toelichting:

Taalontwikkeling en rekenontwikkeling

Is de thuistaal van beide ouders / verzorgers Nederlands?	☐ ja	☐ andersnl.
Is de taalontwikkeling normaal verlopen	☐ ja	☐ nee*
Spreekt uw kind duidelijk verstaanbaar?	☐ ja	☐ nee*
Heeft uw kind begeleiding gehad van een logopediste?	☐ ja*	☐ nee
Spreekt uw kind in hele zinnen	☐ ja	☐ soms ☐ nee
Kent uw kind de betekenis van veel woorden?	☐ ja	☐ nee
Kan uw kind gericht luisteren?	☐ ja	☐ soms ☐ nee
Heeft uw kind een goed geheugen?	☐ ja	☐ soms ☐ nee
Stelt uw kind veel vragen?	☐ ja	☐ soms ☐ nee
Komt er dyslexie in de familie voor?	☐ ja*	☐ nee
Bedenkt uw kind creatieve oplossingen?	☐ ja	☐ soms ☐ nee*

Toelichting op de met sterretjes (*) gemarkeerde antwoorden

Wat vindt u dat we nog meer moeten weten van uw kind

Uw kind heeft kinderdagverblijf / peuterspeelzaal bezocht.

Heeft u verslagen van het kinderdagverblijf / peuterspeelzaal?	☐ nee*	☐ ja
Wilt u een kopie van dit verslag tezamen met dit formulier inleveren?	☐ nee*	☐ ja
Heeft u verslag van fysiotherapie, logopedie of dergelijke?	☐ nee*	☐ ja
Zouden wij deze verslag(en) mogen zien?	☐ nee*	☐ ja

AANDACHTSPUNTEN (niet invullen, wordt door school ingevuld)

Plaatsing in groep :

Leerkracht :

Zorg voor :

Bijlage 2

Frea Jansen-Vos beschrijft in Basisontwikkeling in de onderbouw (2003) de inzichten die het mogelijk maken om vast te stellen hoe de ontwikkeling van een kind globaal verloopt. De volgende kenmerken spelen daarin zeker een rol:

- Ontwikkeling is geen ‘natuurlijk’ proces dat zich, los van externe invloeden, afspeelt. Kinderen zijn opvoedbaar en onderwijsbaar. Of ze het goed doen in hun persoonlijk leven en in hun schoolcarrière is voor een belangrijk deel afhankelijk van de volwassenen om hen heen. Volwassenen die hoge verwachtingen van kinderen hebben en zich voor hun welzijn en ontwikkeling inzetten.
- Ontwikkeling komt tot stand omdat kinderen willen deelnemen aan de sociaal-culturele werkelijkheid, met hulp van volwassenen. Die werkelijkheid moet dan ook beschikbaar zijn, evenals volwassenen die hen in hun werkelijkheid betrekken en daar deelgenoot van laten zijn.
- Een actief aandeel in de eigen ontwikkeling vormt een wezenlijke voorwaarde. Dit uit zich in het nemen van initiatieven, in betrokkenheid bij en deelname aan activiteiten die voor kinderen persoonlijk zinvol en ontwikkelingsbevorderend zijn.
- De zone van de naaste ontwikkeling is het aangrijpingspunt van ontwikkelings- en leerprocessen. Daaronder worden sociaal-culturele activiteiten verstaan waaraan een kind zinvol kan en wil deelnemen, maar dat nog niet op eigen kracht alleen kan. Met behulp van een ander is het kind in de zone van de naaste ontwikkeling tot meer in staat dan alleen.
- Het aandeel van volwassenen is van cruciaal belang. Zij zorgen voor een sensitieve en responsieve relatie en helpen kinderen bij activiteiten die zij nog niet op eigen kracht kunnen volbrengen. Vanuit de gezamenlijke activiteit van kind met meerwetende partners, ontstaan de mogelijkheden voor zelfstandige activiteiten (dat wil zeggen: activiteiten die het kind op eigen kracht kan verrichten).
- Ontwikkeling voltrekt zich aan de hand van activiteiten en motieven die in een bepaalde periode de overhand hebben en die leidend zijn in het ontwikkelingsproces. De spelactiviteit is aanvankelijk (vanaf twee à drie jaar) de leidende activiteit en gaat geleidelijk aan over in de bewuste leeractiviteit (zeven à acht jaar). Binnen de leidende activiteiten ontstaan de motieven en aanleidingen voor het verwerven van nieuwe handelingsmogelijkheden.

- Voor jonge kinderen bieden daarom spelactiviteiten de belangrijkste basis voor verdere ontwikkelings- en leerprocessen. De ontwikkeling van de spelactiviteit naar de bewuste leeractiviteit moet als een eenheid worden gezien die niet door grenzen in leeftijd of kalendertijd is op te delen.
- Ontwikkeling is een samenhangend proces. Fysieke en psychische ontwikkeling zijn aan elkaar verbonden en beïnvloeden elkaar; bovendien zijn ze aan de ontwikkeling van de leidende activiteiten verbonden. Dat betekent dat essentiële ontwikkelingsprocessen (bijvoorbeeld communicatie, spreektaal en denktal) in en vanuit de leidende activiteiten gestimuleerd kunnen worden.
- Tussen kinderen doen zich verschillen voor in ontwikkeling. Deze komen voor een belangrijk deel voort uit verschillen in de sociaal-culturele omgeving. Aan 'onterechte', of 'te bewerken' verschillen moet worden gewerkt.

Bijlage 3

Beste collega's,

Zoals jullie wellicht weten doe ik de Master Sen RT opleiding. Voor mijn meesterstuk moet ik een onderzoek doen.

Mijn meesterstuk gaat over het eventueel onderpresteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Ik wil er achter komen of het mogelijk is om deze kinderen te signaleren.

Ik heb vorig jaar met een kind in de bovenbouw gewerkt die na extern onderzoek hoogbegaafd bleek en een onderpresteerder is. Dit wekte mijn interesse en ik ben hier over gaan lezen en gaande weg de literatuur kwam ik er achter dat onderpresteren al heel vroeg kan ontstaan, bij de kleuters dus. Soms zelfs nog eerder.

Het begrip onderpresteren:

Onderpresteren is het langdurig minder presteren dan op grond van iemands capaciteiten verwacht zou mogen worden. Daar kunnen op langere termijn problemen door ontstaan. Kunnen, hoeft niet.

Wat ik vraag is om voor mij de vragenlijst in te vullen!

De vragen hebben betrekking op jouw kennis over onderpresterende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Het is voor mijn onderzoek belangrijk zodat ik jullie kennis in kaart kan brengen. Het is geen oordeel!

Ik ben mezelf bewust dat de ontwikkeling van kleuters sprongsgewijs gaat. (freja Jansen vos)

Ik denk ook dat kleuteren een ontwikkelperiode is en niet per se van 4 tot 6 hoeft te lopen

Het invullen van de lijst neemt ongeveer 5 minuten in beslag.

Gegevens zijn absoluut anoniem en worden in principe alleen voor mijn onderzoek gebruikt en wellicht als informatie voor de werkgroep hoogbegaafdheid hier op school.

Alvast hartelijk dank voor jullie medewerking.

Met vriendelijke groet,

Sylvia Verlinden

Bijlage 4

Vragenlijst Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

1. Wanneer ben je afgestudeerd en waar (KLOS of PABO)?

Jaar:

Opleiding:.....

2. Hoeveel jaar ben je werkzaam in het onderwijs?

.....

3. Hoeveel jaar ben je werkzaam in de onderbouw?

.....

4. Je bent bekend met het begrip ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters.

Heb je wel eens een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in je groep gehad?

ja / nee

Zo nee, ga verder met vraag 6.

5. Hoe wist je dat dit een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong was?

- a. Had je hierover informatie van ouders? ja / nee

Zo ja, welke

.....

.....

- b. Had je hierover informatie van de peuterspeelzaal/kinderdagverblijf? ja / nee

Zo ja, welke

.....

.....

- c. Had je hierover informatie van je zelf? ja / nee

Zo ja, welke

.....

.....

6. Ben je bekend met het begrip onderpresteren bij kleuters? Ja / nee
7. Heb je ervaring met onderpresteerders met een ontwikkelingsvoorsprong nu of in het verleden en wanneer? ja/ nee
Zo nee, ga verder met vraag 10 C.
Zo ja,
.....
.....
8. Bij wie signaleer je onderpresteren bij een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong vaker? Jongens / meisjes / gelijk?
9. Er is een lijst om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te volgen.
Er is geen lijst voor onderpresterende kleuters.
Zou het verschil maken als dat zou bestaan? Ja / nee
10. Ervaar je onderpresteren bij een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong als een probleem? Ja / nee
11. Wat heb je nodig of zou jou kunnen helpen om deze eventuele onderpresteerders eerder te signaleren?

.....
.....
.....
.....
.....
.....